

Nr 185

Av herr Nyman m. fl., om utredning angående ett nordiskt kontaktorgan beträffande framtidsforskning.

(Lika lydande med motion nr 211 i Andra kammaren)

1960-talet var det årtionde då framtidsforskningen blev allmänt respekterad och året 2000 dök upp i debatten. Den internationella utvecklingen på detta område, i både Öst och Väst, är något man inte kan ställa sig utanför i ett litet land med hög levnadsstandard och stark integration i de stora industriländernas näringsliv. Vi kan inte heller vänta oss att framtidsforskningen i de andra länderna kommer att ge svaren just på våra egna frågor. Vi måste själva gripa in efter måttet av våra resurser.

Både näringslivet och den statliga verksamheten har i dag ett stort behov av långtidsprognoser för att kunna samordna insatserna på olika områden och fördela till buds stående resurser av människor och kapital på så fruktbart sätt som möjligt. Men framtidsforskningen är ingalunda bara ett enkelt framskrivande av redan existerande kurvor och trender såsom vi skrev i motionerna I:181 och II: 277 i fjol:

Framtidsforskningen motiveras inte främst av önskan att veta hur utvecklingen på ett större eller mindre område blir, snarare ligger det väsentligaste värdet i att kunna spåra alternativ vid skilda beslut. Politikerna vill självfallet veta vad är politiskt påverkbart eller vad blir effekterna av det eller det beslutet. Framtidsforskningen blir alltså ett medel att så långt möjligt ge beslutsfattarna förutsättningar att forma det samhälle de själva önskar.

Uppgiften är omfattande och svår och kräver därför samhällets stöd i någon form, men kanske främst intresse från politikernas sida, de som har att ange de värderingar som bör vara vägledande för framtidsforskarnas val av olika modeller och alternativ.

Detta är desto viktigare, som vi nu börjar komma underfund med att den tekniska utvecklingen inte styr sig själv. Mer och mer finner vi att vi måste uppföra oss som ansvariga människor i en valsituation, när tekniken säger »detta kan nu göras». Vi får då inte utgå från att det som kan göras, det skall också göras. Vi måste på allvar fråga oss inte bara vad som är möjligt, utan även vad som är önskvärt bland alla de tekniska uppfinningar som i dag eller i morgon är gjorda.

Den traditionella prognosverksamheten, som inriktats på olika delproblem inom olika vetenskaper och tekniker, har inte varit avsedd att svara på sådana frågor eller över huvud taget på att beskriva samhällsutvecklingen

i dess helhet, vare sig den önskade eller den förutsedda. Ofta har tvärtom prognosmakare inom den ena vetenskapen dragit ut sin tänkta framtidskurva som om alla andra kurvor skulle förbli oförändrade.

S. k. samhällsprognoser, som framtidsforskarna söker finna metoder för, skulle däremot kunna ge en bild av olika tänkbara utvecklingstendenser för samhället som helhet eller för åtminstone större delen av samhällslivet.

Ett konkret exempel på en förutsedd samhällsutveckling, som alltför ofta framställs som om den verkade automatiskt med kraften hos en naturlag, är den globala urbaniseringsprocessen. I vårt land betyder den att, om processen inte hejdas, år 2000 endast 10 % av Sveriges befolkning skulle bo utanför de tre största tätorterna. Urbaniseringsprocessens nackdelar, för både psykiskt och fysiskt välbefinnande, börjar emellertid att bli alltmer uppenbara, och enligt vissa forskare är de på väg att betyda mera än fördelarna. Här är alltså en uppgift för framtidsforskarna — av oerhörd svårighetsgrad men också oerhört viktig — när de vill samordna fakta från alla berörda forskningsgrenar och försöka utvärdera dels den urbaniseringsprocess som pågår och dess eventuella framtida fortsättning, dels den motsatta »ruraliseringsprocess» som i och för sig också är tänkbar och som kan sägas utgöra en av våra alternativa framtider.

En annan fråga för framtidsstudier är denna: Nationalprodukten styrs delvis mot offentlig, delvis mot privat investering och konsumtion. De investeringar som går till den offentliga delen styrs av politiska instanser och ställs där — i varje fall i princip — under debatt med hänsyn till olika värderingsnormer som inte alltid är så klart definierade. De investeringar som går till det enskilda näringslivets projekt blir numera även de alltmera underkastade offentlig debatt. Företagen kritiseras ofta för att de inte tar tillräcklig hänsyn till samhällets och medborgarnas intressen — att de är otillräckligt samhällstillvända och ger otillbörlig stor vikt åt vinstintresset.

Men hur bör dessa olika intressen avvägas? Hur skall ansvar, makt och vinst fördelas? Hur mycket socialt ansvar bör företagen visa, och i vad mån bör företagens vinst bestämma hur mycket sociala kostnader de vill åta sig? Hur mycket motsvarande ansvar gentemot företagen bör samhället åta sig? Man kan inte svara på sådana frågor utan att ha studerat de vidare effekterna på hela samhällsutvecklingen av det ena eller det andra alternativet.

Företagen behöver vidare studera utvecklingen i sin internationella omvärld med större intensitet. Mängden alternativa utvecklingsriktningar är stor. Ofta gäller det långsiktiga ekonomiska projekt. Samtidigt blir produkternas livslängd på marknaderna allt kortare. Risktagandet blir därför stort.

Dessa exempel och många fler till kan tas fram, som alla visar det stora behov av samhällsprognoser och framtidsstudier som är nödvändiga om

vi skall kunna behärska samhällsutvecklingen och tillvarata människans bästa i framtiden.

Den seriösa framtidsforskningen har främst möjliggjorts genom metodikutveckling, huvudsakligen genom tillämpad matematik och bättre metoder för införskaffande av data. Därför har den hittills varit av huvudsakligen teknisk natur. Självfallet utgör datorerna något av en grundförutsättning. Utan dem skulle denna forskning, som arbetar med ett mycket stort antal variabler och önskan om prövning av många alternativ, inte vara möjlig. Detta accentueras när man även skall medtaga delvis inkommensurabla storheter såsom sociala och politiska förändringar.

Införskaffande av data kräver sakkunskap från snart sagt alla områden och måste ske i *samverkan mellan forskare inom skilda fält*. Det kan sägas att tekniken står för förändringarna och därför avgör utvecklingen. Men människors värderingar — individuella eller politiska beslut — förändras också i samband med tekniska förändringar eller mer oberoende av dem, och därför måste t. ex. sociologer finnas med i en meningsfull framtidsforskning. Biologer är en annan kategori med av allt att döma starkt ökad betydelse — forskare på det området varnade tidigt för miljöförstöringen i industrialiseringens spår, men det dröjde innan de uppmärksammades. Det är möjligt att en tidigare startad framtidsforskning med biologer bland deltagande forskare skulle ha gjort naturförstörensproblematiken aktuell tidigare än som nu blev fallet.

Grundläggande medel i framtidsstudier är prognoser och informationshantering. Metoder för sådana vittsyftande prognoser är emellertid relativt dåligt utvecklade. Informationshanteringen är svår och rymmer många problem. Utvecklingsarbetet på dessa områden måste därför intensifieras. Industriföretag är redan engagerade i systematiska prognoser över den tekniska utvecklingen. Några samlar sociala trender som bakgrund för produktutveckling och marknadsföring. Men ännu är den marknadsforskningen relativt blygsam i förhållande till de värden som marknadsföringen står för.

Från många håll inom näringslivet har därför framförts önskemål om inrättandet av ett centralt institut för framtidsstudier. Det är att märka att förvaltningsorgan på olika nivåer i samhället behöver ungefär samma typ av information för sin planering. En samverkan på detta område är därför värdefull.

De som främst har nytta av att ta del av de rapporter som ett institut för framtidsforskning framlägger är olika beslutsfattare och planerare i statlig och kommunal verksamhet, inom näringslivet och inom organisationer. Det torde bli omöjligt att framlägga mycket exakta rapporter — det väsentligaste är dock att mycket grova misstag kan undvikas. Det är lätt att peka på felinvesteringar, skadliga lokaliseringar etc., som nu har blivit följderna av att tidigare beslutsfattare hade felaktiga föreställningar om den utveckling som faktiskt följde.

I Sverige har en av Ingeniörsvetenskapsakademien tillsatt arbetsgrupp redan inventerat förutsättningarna för en tvärvetenskaplig framtidsforskning och lagt fram förslag om ett fristående institut för studium av de tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingstendenser som har betydelse för samhället i stort. Ett nordiskt institut för framtidsforskning har diskuterats i Nordiska rådet och mött stort intresse och välvilja hos många remissinstanser där. Ett nordiskt institut skulle ha en mera fri och oberoende ställning gentemot olika uppdragsgivare än ett enbart svenskt; det skulle också ha inte bara större ekonomiska resurser men framför allt större möjligheter till specialisering och expertis på många områden. Ökad nordisk integrering på viktiga områden torde i hög grad befrämjas av gemensamma satsningar på så viktiga forskningsområden som de i denna motion diskuterade.

Eftersom ett eventuellt framtida nordiskt institut för framtidsstudier inte kan tänkas komma till stånd inom särskilt kort tid, anser vi det också värdefullt att en utredning verkställs om att snarast få till stånd ett *kontaktorgan* mellan de nordiska ländernas forskningsråd och akademier (motsvarande Ingeniörsvetenskapsakademien), som kan ingå som intressent i nämnda institut.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av och förslag om ett kontaktorgan mellan de nordiska ländernas forskningsråd och akademier (motsvarande Ingeniörsvetenskapsakademien) m.fl. lämpliga organ, vilka kan ingå som intressent i nämnda institut för framtidsstudier.

Stockholm den 22 januari 1970

Sven Nyman (fp)

Hans Lindblad (fp)

Rolf Wirtén (fp)

G. Richardson (fp)

Stig Stefanson (fp)
